

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 7 februari 1906, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om oäkta barns arfsrätt efter moder och modernefränder.

Genom proposition, n:o 19, af den 20 januari 1905, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om oäkta barns arfsrätt efter moder och modernefränder.

Med upphäfvande af förordningen den 14 april 1866 om arfsrätt för oäkta barn samt med ändring af hvad 8 kap. 7 § ärfdabalken innehåller mot denna lag stridande, förordnas som följer:

Oäkta barn tage lika med äkta barn arf efter moder och modernefränder; och njute förty ej särskild rätt till underhåll ur moderns kvarlåtenskap.

Har någon efter ty nu är stadgadt rätt till arf och vet man ej, att han är den dödas skyldeman; anmäler sig ej arfvingen inom natt och år,

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 7 Saml. 5 Häft. (N:o 6.)

från det arvet föll, hos den som i boet sitter eller hos rätten eller domaren, hafve förlorat sin talan. I öfrigt gälle hvad om förlust af rätt till arf i ärfdabalken stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1906.

Såsom af det vid propositionen fogade statsrådsprotokoll för den 14 oktober 1904 inhämtas, är ifrågavarande proposition föranledd af Riksdagens skrivelse till Konungen den 18 mars 1903, hvari Riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af gällande bestämmelser rörande oäkta barns arfsrätt, att oäkta barn, som icke är afladt under moderns äkten-skap eller i förbudna led, berättigas att lika med äkta barn taga arf efter moder och modernefränder.

I det utlåtande, lagutskottet vid 1903 års riksdag afgaf i anledning af den motion, hvilken ledde till ofvan omnämnda skrivelse till Kungl. Maj:t, åberopade utskottet det yttrande, 1900 års lagutskott i ämnet afgifvit, hvari anfördes bl. a. följande:

»Den lagstiftning i ämnet, som fick sitt uttryck i kungl. förordningen den 14 april 1866, kunde icke tillfredsställa dem, som önskade en mera principiell och vidtgående förändring af 1734 års lags bestämmelser på detta område, och jämväl många bland dem, som ansett den svenska rättens principiella ståndpunkt i frågan böra bibehållas, hafva funnit den utvidgning af de oäkta barnens arfsrätt, som berörda förordning i förhållande till förut gällande lag innebär, icke tillfyllestgörande. De reformförslag, som gång efter annan förelegat, hafva dock icke föranledt till någon annan påföljd än en af Kungl. Maj:t på för-anledande af skrivelse från Riksdagen genom cirkulär den 5 juni 1885 meddelad förklaring i visst afseende af omförmälda kungl. förordning.

Redan det förhållandet, att frågan, ehuru ständigt undanskjuten, likväl ständigt åter bragts å bane, samt att de i ärendet väckta förslag städse, särskildt i Andra Kammaren, vunnit kraftig tillslutning, torde emellertid böra erkännas innebära en antydning därom, att den gällande lagstiftningen, ehuru grundad på nedärfd rättsåskådning, icke numera uppbäres af folkmedvetandet, och har det synts utskottet, som om häri låge en kraftig maning att taga under synnerligen allvarligt öfvervägande, huruvida den för de oäkta barnen stadgade undantagsställning i arfsafseende kan anses böra fortfarande bibehållas.

Vid pröfning af frågan har utskottet, som tillåter sig att i hufvudsak återgifva hvad föregående Riksdagars lagutskott, då de haft att afgifva förberedande utlåtanden öfver motioner i ämnet, vid skilda tillfällen uttalat, trott sig finna, att motståndet mot att medgifva oäkta barn utsträckt arfsrätt till väsentlig del grundats därpå, att arfsrätt, såsom varande en familjerätt, ansetts icke böra förekomma annat än mellan sådana personer, hvilka på grund af födsel i lagligt äktenskap äro medlemmar af den familj, inom hvilken arvet faller. Oafsedt att uppfattningen om arfsrättens härledning ur familjebegreppet numera torde vara långt ifrån obestridd, vill lagutskottet erinra om, att redan 1734 års lag, som i detta afseende otvifvelaktigt stod på angifna äldre ståndpunkt, medgifvit högst väsentliga undantag från principen, att endast lagligt äktenskap skulle gifva laglig arfsrätt. I 8 kap. 1 § ärfdabalken stadgas nämligen, att, om man aflar barn i lönskaläge och sedan tillsäger kvinnan äktenskap, men endera dör, förrän vigsel åkommer, barnet får taga arf såsom barn af laggift säng, och 6 § af samma kap. innehåller, att, om kvinna våldtages och blir därpå hafvande och föder barn, det barn skall njuta samma rätt som annat äkta barn. Uppenbart är, att man genom dessa stadganden frångått principen om lagligt äktenskap såsom den enda grunden för laglig arfsrätt. Lika ohållbar visar sig berörda grundsats därutinnan, att enligt stadgandet i 8 kap. 8 § ärfdabalken oäkta barns efterlämnade egendom går i arf till föräldrarna.

En annan grund till motståndet mot ifrågavarande reformsträfvanden är att finna i farhågan för att ett stadgande, hvarigenom de oäkta födda i familjerättsligt afseende erhöle mera likställighet med äkta barn, skulle inverka störande på sedernas helgd och till oberäknelig fara för samfundslifvet i dess helhet bidraga till familjebandens förslappande. Men — såsom 1892 års lagutskott med åberopande af en författare i ämnet anført — man kan fråga, hvarifrån den människokänedom är hämtad, som tror, att lättsinne och utsväfningar förekommas genom medvetandet, att frukten därpå går förlustig äkta barns rätt, och man kan med allt skäl anmärka, att den allmänna sedligheten skulle genom ett motsatt, till återhållsamhet manande system snarare befastas än försvagas, samt att äktenskapets helgd och familjelifvets renhet bäst vårdas därigenom, att handlingar, som strida mot sedlighetens lag, icke företagas. De inre sedliga banden torde böra erkännas såsom utgörande familjens enda verkliga fasta sammanhållning. Af de mångfaldiga yttre skrankor, med hvilka familjen i äldre tider omgärdades, hafva de flesta, såsom föräldrade och icke motsvarande den stigande kulturens kraf, längesedan försvunnit, och utskottet är förvissadt, att familjebandets styrka icke skulle äfventyras

därigenom, att lagstiftningen jämväl i förevarande hänseende öfverginge till en ståndpunkt, som mera öfverensstämde med nyare tiders åskådning.

Man har vidare mot arfsrätt för oäkta barn åberopat den skandal inom familjen, densamma skulle kunna medföra, särskildt genom rättgångar, anställda för rättighetens utkrävande. Men utom det, att rättvisan väl icke bör offras för en genom dess tillämpning möjlig skandal, torde förtjända erinras, att skandalen ligger i själfva det begångna felet och icke i de anspråk, som däraf kunna uppstå. Dessutom finnes redan nu enligt lagen samma tillfälle till skandal, då oäkta barn har rättighet att af föräldrarna njuta bidrag till föda och uppfostran.

Det har vidare påståtts, att, liksom grunden till vår nu gällande lagstiftning i ämnet lades under kristendomens äldre tider i vårt land, en utsträckning af oäkta barns arfsrätt fortfarande vore från kristna kyrkans ståndpunkt förkastlig. Men det är af vikt att ihågkomma, hurusom på den tid, då kyrkan genomdref, att i princip endast de barn, hvilka blifvit födda i ett enligt kyrkans regler ingånget äktenskap, skulle åtnjuta arfsrätt, kyrkan såsom allmän uppfattning häfdade, att alla band, som icke af kyrkan helgats, borde inför lagen anses ogiltiga, och icke ens naturliga eller medborgerliga rättigheter kunna genom dem grundläggas. Man sökte sålunda och lyckades äfven utbreda den åsikt, att rättigheten för oäkta födde att taga arf vore erkännande af en osedlig princip, därmed förblandande den felande med den oskyldige. För en sant kristlig uppfattning torde det böra anses i hög grad tilltalande att upphäfva ett stadgande, på grund af hvilket barn oförskyldt straffas för felsteg, som ligga föräldrarna till last.

Slutligen har man anfört, att den befintliga testamentsrätten skulle göra en sådan lagändring som den ifrågasatta öfverflödig. Häremot torde dock med fog kunna invändas, att här just är fråga om dispositionen af en afidens persons bo, för den händelse att han icke upprättat testamente. Med samma skäl skulle man då kunna förklara all arfsordning öfverflödig. Dessutom lär man ej böra förbise de hinder, som ofta kunna uppstå emot testamentsrättens utöfning, t. ex. genom oförmodade dödsfall, för kvinnan kanske just under själfva förlossningen.

Af hvad ofvan blifvit anfördt torde framgå, att utskottet i likhet med motionären anser nu gällande arfslagstiftning böra undergå förändring för att i större utsträckning bereda oäkta barn arfsrätt. Utskottet har icke förbisett, att af de skäl, på hvilka utskottet grundar denna sin uppfattning, skulle kunna dragas den slutsats, att de oäkta barnen borde i arfsafseende fullkomligt likställas med de äkta och sålunda tillerkännas arfsrätt ej mindre efter moder och modernefränder än äfven efter fader

och fädernefränder. Det lär dock med fog kunna påstås, att det nära personliga förhållande, hvori det oäkta barnet i regel står företrädesvis till modern, gör rättvisan däraf, att barnet förklaras arfsberättigadt, vida mera otvifvelaktig, då det gäller modern än i fråga om fadern, och dessutom torde med hänsyn till den svårighet, som i de flesta fall äger rum i afseende å bevisningen om faderskap, en lagstiftning, hvarigenom oäkta barn skulle tillerkännas arfsrätt jämväl efter fader och fädernefränder, möta särskilda betänkligheter. Något förslag därom föreligger i allt fall icke för närvarande.

I likhet med motionären är utskottet af den mening, att arfsrätt bör tillerkännas oäkta barn ej blott efter modern, utan äfven efter mödernefränder. Billigheten af en sådan utsträckning framträder starkare, ju närmare släktskapen är, och torde, särskildt då det är fråga om arf syskon emellan, icke gärna kunna ställas i tvifvel, men äfven i fjärrare led synes densamma hafva god grund för sig.

Beträffande omfånget af oäkta barns arfsrätt är utskottet jämväl ense med motionären och anser följaktligen, att oäkta född, som har rätt till arf, bör i afseende å fördelningen af kvarlåtenskapen vara likställd med det äkta barnet.

Vidkommande ytterligare motionärens förslag, att det oäkta barn, som framställer anspråk på arf, måtte för styrkande af sin härkomst äga använda hvarje eljest tillåten bevisning, finner utskottet detsamma synnerligen behjärtansvärdt. Det nu gällande villkoret, att moder skall hafva låtit i kyrkboken anteckna barnet såsom sitt, är, såsom propositionen vid 1865—1866 årens riksdag angifver, grundadt på den i samband med arfsrättens uppfattande såsom en familjerätt stående åskådningen, att arfsrätt för oäkta barn, i den mån sådan medgäfves, åtminstone företrädesvis skulle hvila på presumptionen om moderns befintliga men ej tillkännagifna yttersta vilja och således vore hvad man kallat en förklädd testamentsrätt. Till sin principiella innebörd af tvifvelaktig riktighet har stadgandet i tillämpningen visat sig välla allehanda svårigheter och framträder såsom obilligt särskildt i det fall, att moder icke ägt tillfälle att låta verkställa någon anteckning i kyrkboken, såsom då hon dött under barnsörden. Enligt lagutskottets förmenande finnes ingen anledning, hvarför annan bevisning, genom hvilken barnets härkomst göres otvifvelaktig, skall fränkännas vitsord. Särskilda regler torde emellertid måhända böra gifvas för en dylik maternitetsbevisning och möjligen äfven viss tid stadgas, inom hvilken arfsanspråk må af oäkta barn framställas för att komma under beaktande.

Af intresse för frågans bedömande synes det vara att erfara, huru-
som i våra grannländer Norge och Danmark oäkta barn likasom äkta
barn ärfva moder och modernefränder. De flesta europeiska länder
tillägga, om ock med vissa begränsningar, oäkta barn arfrätt efter moder.
Slutligen må nämnas, att äldre lagberedningen i sitt förslag till ärfda-
balk ville tillägga oäkta barn, som ej aflats under moderns äktenskap
eller i förbudna led, obegränsad arfsrätt efter moder eller hennes skyld-
män.»

Under den debatt, hvilken i kamrarna vid 1903 års riksdag före-
gick skrifvelsebeslutet, framhöllö åtskilliga talare med eftertryck det
behjärtansvärda och af rättfärdighetens kraf påbudna i den ifrågasatta
lagändringen, och det visade sig därvid, att frågan dåmera jämväl i
Första Kammaren, hvilken förut ställt sig mera afvisande, omfattades
med lifligt intresse. Så yttrade en talare bland annat:

»1734 års lag är nog så till vida klar, att den såsom regel stadgar:
äkta barn äro de enda, som hafva arfsrätt. — Men hvad gör lagen där-
jämte? Den säger för det första, att en del förhållanden, som i själftva
verket alls icke äro sedliga förhållanden, icke äro äktenskap, dock skola
betraktas och rättsligen behandlas såsom äktenskap. Jag syftar på dessa
för herrarna bekanta så kallade »ofullkomnade äktenskap», som utgöra
en singularitet för svensk rätt, som icke annorstädes hafva någon mot-
svarighet. Det är lägersmål med fästekvinna, häfdande under äkten-
skapslöfte, kyrkotagning såsom fästekvinna efter barnsörden m. m.
Detta är allt äktenskap! Ja, sedan man gjort detta till äktenskap, är
det ju lätt att få barnen till äkta arfsberättigade barn. Men ytterligare
gör lagen undantag, såsom herrarna erinra sig, i 8 kap. ärfdebalken:
»aflar man barn i lönskaläge och tager sedan kvinnan till äkta, eller
henne äktenskap tillsäger, men endera dör, förrän vigsel åkommer; då
tage barnet arf som barn af laggift säng». Och likaså erinra sig her-
rarna nog, att barn efter våldtäkt hafva äkta barns rätt. Icke står detta
i samklang med den principiella ståndpunkt, från hvilken lagen utgår.

Hvad visar nu detta? Det visar, att lagen själf aldrig trott på sin
egen regel: att arfsrätt finns blott för äkta barn — att den aldrig trott
sig om att upprätthålla denna regel. Den var medveten om att regeln
icke var riktig, den gjorde modifikationer, men såsom regel fick den
gälla. Och sedan regeln i detta skick var gifven, kunde lagen säga
om de oäkta barnen, att de hafva ej annat att få af fader och moder
än »nödortföda och uppfostran, till dess de sig själftva nära kunna». Slutligen vänder man upp och ned på all konsekvens och rättvisa, så
vidt jag kan förstå, då det säges: »Dör det barn, som i lönskaläge födt

är, och lämnar arf efter sig, gånge därmed som om annat arfb. D. v. s. föräldrarne, som barnen själfva icke kunna ärfva, de taga arf efter barnen; släktingar uppåt å fäderne- och mödernesidan de taga arf efter barnet, fastän barnet icke äger rätt att ärfva dem. Det kanske förtjänar nämnas, att denna sats väckte motstånd redan när lagen föredrogs vid 1731 års riksdag. Det gjordes då den anmärkningen: »Emedan föräldrarne äro de, som synda, och i följd däraf förverka sin rätt till arf, men ej det oskyldiga barnet, så tyckas föräldrarna så mycket mindre böra ärfva sådana barn, som barnen efter denna lagen intet få ärfva föräldrarna.» Anmärkningen afvisades, anomalien fick stå kvar och kvarstår ännu i dag efter 170 år. I Finland är den borta.

Jag beundrar för min del 1734 års lag, men jag måste säga: detta stycke af 1734 års lag är måhända det, som minst afpräglar en klar och konsekvent rättsåskådning.

En sådan rättsåskådning är icke hållbar, ett sundt rättstillstånd kan ej byggas på en så ihålig och själfmotsägande grund. Erfarenheten har ådagalagt det.»

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har emellertid, såsom synes, icke begränsat sig till de önskemål, riksdagsskrifvelsen af den 18 mars 1903 närmast framställde. Å ena sidan hafva nämligen oäkta barn, aflade under moderns äktenskap eller i förbudna led, likställt med öfriga oäkta barn, å andra sidan har för nu ifrågavarande arfsrätt blifvit införd en särskild preskriptionstid af natt och år från det arfvet föll, inom hvilken okänd oäkta arfvinge har att anmäla sig hos den, som i boet sitter, eller hos rätten eller domaren vid äfventyr att eljest hafva förlorat sin talan.

Såsom skäl för förstnämnda utvidgning anför statsrådet och chefen för justitiedepartementet vid föredragning inför Konungen den 14 sistlidne oktober, att det icke syntes honom konsekvent att från arfsrätt efter moder och modernefränder utesluta barn, som vore aflade under moderns äktenskap eller i förbudna led. Hvarken i det ena eller andra fallet borde barnet lida för föräldrarnas felsteg. — Utskottet delar denna uppfattning.

Det andra tillägget angående särskild preskriptionstid för ifrågavarande rätt till arf har föranledts af en erinran vid förslagets granskning i högsta domstolen. Det ursprungligen utarbetade förslaget upp tog icke någon sådan bestämmelse. I 15 kapitlet ärfdabalken uppställer lagen vissa tider, inom hvilka arfvinge skall anmäla sig för att komma i åtnjutande af arf. Försummas dessa tider, förloras rätten till arf, därest ej laga förfall visas. Det kungl. förslaget uppställer nu ut-

tryckligen för okänd arfvinge af oäkta börd en preskriptionstid af natt och år, från det arfvat föll, inom hvilken sådan arfvinge skall anmäla sig, men medgifver honom icke att bevara sin arfsrätt genom att styrka laga förfall.

Den olikhet, som på detta sätt uppstår emellan äkta och oäkta arfvinge i nu ifrågavarande afseende, synes utskottet hafva skäl för sig. Man bör nämligen icke förbise, att de oäkta barnens ställning, alla lagbestämmelser till trots, dock i många fall blifver en annan än de äkta barnens. Särskildt den notorietet, hvaraf de senares släktskap är i åtnjutande, kommer ofta att saknas i fråga om de förra. Rättssäkerheten kräver därför särskilda anordningar för att man inom en relativt kort tid må kunna afgöra, huruvida delaktighet i ett sterbhus' tillgångar tillkommer någon på grund af oäkta skyldskap. Detta är så mycket mera påtagligt, när man äger lagbestämmelser, sådana som de i kungl. brefvet den 17 oktober 1778, hvilka afse att hålla hemligt, hvem som är moder till ett oäkta barn. Man torde haft anledning vänta, att Kungl. Maj:t i samband med förevarande lagförslag fogat anstalt om ändring i nämnda lagstadgande.

Under återopande af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att det i propositionen innefattade lagförslag må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 7 februari 1905.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation

af herrar *G. Andersson*, *Hedenstierna* och *Ridderbjelke*, hvilka förmält sig anse, att orden »och modernefränder» bort ur lagförslaget uteslutas; af herr *Lindhagen* mot vissa delar af utskottets motivering.

Grefve *Lewenhaupt* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.